

PAPER DETAILS

TITLE: KÜRESELLESME VE AVRUPALILASMA PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL
KALKINMA AJANSLARI

AUTHORS: Osman Erdal SAHİN,Aytug ALTIN

PAGES: 538-557

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/613727>

KÜRESELLEŞME VE AVRUPALILAŞMA PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI¹

Arş. Gör. Osman Erdal ŞAHİN²
Dr. Öğr. Üyesi Aytuğ ALTIN³

ÖZET

Küreselleşmenin devletler arasındaki karşılıklı işbirliği ve bağımlılığı arttırması sonucu ulus devlet anlayışının temelini oluşturan ulusal egemenliğin iç ve dış politikaları belirleme ve uygulama kapasitesinin aşındığı düşünülmektedir. Bütün devletler kendi iç politikalarını oluştururken belirli ölçülerde, uluslararası uygulanan veya kabul gören genel politikalara göre hareket etme gereği duymaktadır. Avrupa kıtası, küreselleşme gerçeğinin en fazla görüldüğü ve kendisini ise küresel çapta yeniden oluşturduğu bir kıtadır. Küreselleşmenin yanında Avrupalılaşıma da süreç içerisinde önemli bir kavram haline gelmiştir. Artık küreselleşme, yerel yani mekânsal veya bölgesel olarak kendini Avrupalılaşıma olarak üretmiştir. Avrupa Birliği ile oluşan siyasal ve ekonomik birliktelik, üye ülkelerin entegrasyon sürecini ve bu sürecin getirmiş olduğu ulus üstü bir yapılanmayla aralarındaki karşılıklı bağımlılık arttırılmış ve üye devletler ile aday ülkeler ekonomik gelişmeyi bu bağımlılığın devamında görmüşlerdir. Dolayısıyla ülkelerin bölgesel kalkınma politikaları Avrupa Birliği’nin ortak politikalarıyla birbiriyle benzeşen yani Avrupalılaşıma bir duruma gelmiştir.

Günümüzde küreselleşmenin bölgesel bir boyutu olarak Avrupa Birliği, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için üye ve aday ülkelere Avrupalılaşıma bağlamında bir takım kalkınma politikaları sunmaktadır. Bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine yönelik politika uygulamalarında en önemlisini ise Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bir çok ülkenin siyasi ve ekonomik gelişmelerine etki eden Avrupa Birliği’nin bir kalkınma politika aracı ve politika transferi olan BKA’lar, Avrupalılaşıma bağlamında incelenmiştir. BKA’ların Türkiye’deki gelişimi, Avrupalılaşımanın ortaya koyduğu politik süreçlerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Avrupalılaşıma, Politika Tansferi, AB, BKA

¹ Bu Makale 27-29 Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat-Antalya’da düzenlenen ASEAD 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Uludağ Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

³ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü

REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES FROM THE GLOBALIZATION AND EUROPEANIZATION PERSPECTIVE

ABSTRACT

The capacity of national sovereignty to determine and apply the foreign policies of nation-states is eroded with the increase on the cooperation and interdependence among the states as a result of the globalization. All states need to act in accordance with the general policies adopted or applied internationally, while creating their own internal policies. Europeanization, together with the globalization, has become a significant concept. It became the way for globalization to regenerate itself in a spatial and regional domain. The political and economic solidarity which emerged with the European Union, accelerated the integration process of the member states, and the supra-national restructuring increased the interdependency among the member states. The member and candidate states considered the economic development is tied with the continuity of this interdependence. Therefore, the regional development policies of states resembled with the common policies of the European Union which brought the Europeanization.

Today, as a regional dimension of globalization, the European Union offers a number of development policies to the member and candidate states in the context of Europeanization in order to overcome regional imbalances. Regional Development Agencies (RDAs) constitute the most important policy implementations for the elimination of regional disparities. In this study, the RDAs, which are the tools for development policy and policy transfer of the European Union, which influence the political and economic developments of many countries, were examined in the context of Europeanization. The development of RDAs in Turkey, is tried to be explained by the political processes which are revealed by Europeanisation.

Keywords: Globalization, Europeanization, Policy Transfer, EU, RDA

GİRİŞ

Dünya’da bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve reformlar küreselleşme olarak nitelendirilen sürecin etkisiyle kuşkusuz önemli ölçüde artmıştır. Dünya ülkeleri arasında artan gelişmişlik farkları bu sürecin olağan bir etkisi olduğu gibi ülkelerin kendi içindeki bölgeleri arasındaki bölgesel eşitsizliklerinde bir problem halinde devam etmesi bu süreçle yakından ilişkilidir.

1950’li yıllardan sonra kalkınma ekonomisinin yenilik kazanması, bölgesel politikaları yeniden gündeme getirmiştir. Ülkeler, kendi kalkınma hedefleri için bölgesel planların hazırlanması ve politikaların uygulanmasına daha çok önem vermiştir. “Küreselleşme süreci bölgesel ölçeklerde yeni ekonomik iş bölümü oluşturmakta ve bu iş bölümünde yerel birimler, kalkınmanın yeni aktörleri olarak öne çıkmaktadır.

Bu aktörler son dönemlerde Avrupa’da birlik politikalarıyla Türkiye’de görülmektedir (Özaslan, 2005: 572). Türkiye’de bölgesel kalkınma ve araçları Avrupa Birliği entegrasyonu sürecinde yani Avrupalılaşma bağlamında önemli bir yerel aktör olmuştur.

Bölgesel anlamda kalkınma, belirli bir bölgedeki gelir dengesizliğiyle birlikte sosyo-ekonomik yapının da iyileştirilmesi olarak genellikle girişimciliğin teşvik edilmesi ve altyapının iyileştirilmesiyle bölgesel farklılıkların giderilmesi amaçlamaktadır (Uzay, 2005: 19). Son dönemde bölgesel farklılıkların giderilmesi yeni bir politika transferleriyle “Bölgesel Kalkınma Ajansları” (BKA) adı altında ülkelerin bölgesel eşitsizlikleri giderilmek istenmektedir. Bölgesel dinamikleri harekete geçirerek bölgesel kalkınmayı arttırılması hedeflenen bu politik transfer modeli, ülkelerin kalkınma paradigması bağlamında bir yönetim aracı olarak Avrupa’nın birçok bölgesinde olduğu gibi Türkiye’de de hayata geçirilmiştir.

Son dönemlerde AB’ye üye ülkelerin bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi adına bir yapısal politika aracı olarak BKA, birlik üyeleri için iyi bir model olduğu düşünülmektedir. Türkiye’nin de model aldığı bir başka ifadeyle transfer ettiği bu politik araçla bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi hedeflenmiştir. AB adaylık sürecinde Türkiye’nin bölgesel kalkınma yükümlülüklerini bu araçlarla yerine getirmesi Avrupalılaşma bağlamında değerlendirilmektedir. Bu nedenle kalkınma ajansları Türkiye’nin AB uyum sürecinde politika transferlerinin en görünür örneğini oluşturmaktadırlar.

1. KÜRESELLEŞEN DÜNYA’DA AZGELİŞMİŞLİK VE KALKINMA

Kalkınma kavramı, “yoksul, gelişmemiş, az gelişmiş veya gelişmekte olan” gibi farklı şekillerde isimlendirilmiş olan ülkelerdeki az gelişmişlik koşullarının ve bölgesel eşitsizliklerinin giderilmesiyle ekonomik ve toplumsal ilerlemenin gerçekleştirilmesini ifade eder. Ekonomik büyüme, yeterli beslenme, sağlıklı barınma kısacası mutlak yoksulluğun giderilmesi gibi temel ihtiyaçların karşılanması yanında, eğitimde ve toplumsal refahın arttırılması, siyasal katılım gibi insani olanaklarında tam olarak geliştirilmesi kalkınmanın temel koşulları içerisinde (Bernstein, 2008: 393). Fakat kalkınmanın sorunlu bir kavram olduğu, barındırdığı gelişme, ilerleme, büyüme gibi pozitif içerikler, hem ülke içerisinde ekonomik sürecin hem de dünya ekonomik sistem ve politikalarla bütünleşme ilişkisinin ortaya çıkardığı eşitsizliği göz ardı ettiği iddia edilir (Öztürk ve Olivier, 2004: 181). Ülkelerin ekonomik problemlerine çözüm için kamu politikalarını küresel ölçekteki kamu politikalarıyla uyumlaştırma çabaları bu bütünleştirme ilişkisini ortaya koymaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasal olarak bağımsızlıklarına kavuşmuş azgelişmiş ülkelerin serbest piyasaya dayalı kamu politikalarıyla diğer ülkeler ile bütünleşmeye başlama girişimleri kalkınması stratejisi için önem arz etmiştir. 1970 petrol krizi ile yaşanan gelişmelerle aynı amaçlar doğrultusunda ortak hareket etmeye başlayan uluslararası örgütlerin başında gelen IMF ve Dünya Bankası'nın girişimleriyle yeni kamu politikaları, azgelişmiş ülkelerin büyük bir kısmına yayıldı. Bu kamu politikalarıyla ekonomide fiyat müdahalelerin kaldırılması, dış ticaretin serbestleştirilmesi, kamu iktisadi kuruluşlarının özelleştirilmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmet alanlarının özelleştirilmeye gidilmesi bir anlamda yenedünya düzenin neo liberal politikalarla düzenlenmiştir. Bu neo liberal kamu politika transferlerinin bir anlamda küresel sömürgeciliğin II. Dünya Savaşı'yla bitişinin ardından yerine modern sömürgeciliğin farklı bir ambalajda yeniden sunumu şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu anlayışın giderilmesi için 1970'li yılların ikinci yarısından sonra neo-liberal politikalar farklı şekillerde hızla uygulamaya konmaya başlanmıştır. Dönemin ekonomik, siyasal ve toplumsal koşulları ülkelerin birbirleriyle işbirliklerini ve kamu politikalarının diğer ülkeler tarafından öğrenilmesini gerektirmişti. Örneğin bu dönemlerde Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans örgütlerinin kendilerinden borç talep eden ülkelere ekonomik konular ağırlıklı olmak üzere, belli politikaları izleme ve politika transferine zorlama yapmışlardır. Bu baskılar borç alan ülkelere özellikle yapılmakta ve borç alanların gelişmiş veya gelişmekte olması pek fazla ayırt edilmemiştir. Bu uygulamalar bazı ülkeler için bir egemenlik haklarının zedelenmesi şeklinde eleştirilmiştir. Özellikle Türkiye'de son yıllara kadar IMF politikaların bu borç yükümlülüğü nedeniyle uygulanması zorunluluğu da eleştirilere konu olmuştur (Kutlu, 2008: 125-132).

Neo liberal politikalar küreselleşmenin etkisiyle gelişmiş ülkeler, IMF ve Dünya Bankası gibi ulus üstü finans örgütleri üzerinden özellikle istikrarsızlık içerisinde az gelişmiş ülkelerin iktisadi politikalarına müdahale etmeye başlamıştır. 1990 sonrasında kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) de bu küresel politikaların kurumsal yapısının temel yapı taşlarından birini oluşturmuştur. DTÖ birçok alanda az gelişmiş ülkelerin hareket alanlarını kısıtlayıcı yeni denetim mekanizmalarının gündeme gelmesinde etkili olmuştur. Bu örgüt azgelişmiş ülkelerin, dış ticarete ve yabancı sermaye girişimlerine daha açık bir hale gelmelerini sağlayarak, çok uluslu şirketlerin hareket alanlarındaki engellerin kaldırılmasında etkili olmuştur (Şenses, 2004: 17).

Bu açıdan az gelişmiş ülkeler kendi kalkınmalarını gerçekleştirmek ve sınırları içerisindeki bölgesel eşitsizlikleri gidermek için küresel anlamda bu tür şirket ve örgütlerin bir derece denetimi ve etkisi altına girmiştir. Bu da Henry Bernstein (2008: 394) ifadesiyle “bağımlı kalkınmayı” beraberinde getirmiştir. Küresel sistemin, az gelişmiş ülkelerin bölgesel kalkınma politikalarına etkisi bu bakımdan bağımlı bir kalkınmayı göstermiştir.

Çok uluslu küresel şirketlerin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere politika dayatması önemli bir konu olarak görülmektedir. Yeterli ekonomik kapasiteye sahip olmayan ülkelerin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerle birlikte bütün ülkeler bu çok uluslu küresel şirketlerin etkilerine açıktır. Küreselleşmenin getirmiş olduğu sermayenin sınır tanımazlığı ile ülkelerin kendilerine yatırım yapmayı düşünen bu gibi şirketlere inanılmaz kolaylıklar sağlamakta, yasal mevzuatlarını bu şirketlerin istekleriyle uyumlaştırmaktadırlar. Ülkeler kendi içindeki bölgesel eşitsizlikleri gidermek ve kalkınmaya yönelik politikalarını geliştirmek için bu gibi çokuluslu şirketler için serbest bölge uygulamaları getirmektedirler. Bu şekilde çok uluslu şirketlerin bu bölgelerde yatırım yapmaları sağlanmakta ve onlar için uygun bir alan oluşturulmaktadır (Kutlu, 2008: 133). Bunu egemen kılmanın yollarından birincisi, ülkelerin diğer ülkelerden veya ulus üstü aktörlerden politika transferi yaparak bazı idari reformlarla gerçekleştirmesidir. İkincisi ise küreselleşmeyi kaçınılmaz bir gelişme şeklinde kendiliğinden oluşan bir durum olduğunu göstererek diğer ulus devletleri bu sisteme dâhil olmaya zorlamaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için bazı politik ilkelere, süreçlerden ve araçlardan yararlanmaktadır. Bu süreçleri gerçekleştirmek için küreselleşmenin yeni bir yönetsel modele ihtiyaç duyulmuştur. Bunu gerçekleştirmek için kamu politikalarının yapısal uyarlama çabasına gidilmiş ve yönetim olgusu geliştirilmiştir (Çalt, 2005). Bu yönetim örneği AB kendi ortak politikalarına ve kurumlarına yansıtılmış, belirli kalkınma araçlarıyla şekillendirmiştir.

AB’nin şekillendirdiği araçlardan biriside bölgesel eşitsizliği ve az gelişmişliği gidermek ve kalkınmanın sağlanması için bir örnek olan BKA’lardır. Bu ajanslar birçok alanda özerk bir yapıda hareket ederek, ilgili bölgenin refahını etkileyen stratejileri belirleyerek, belirli insani ve iktisadi alt yapıyı oluşturan önemli bir kuruluştur. Kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle etkili, verimli, bir şekilde kalkınma politikalarının uygulanmasının yerinde sağlaması, kalkınma ajanslarının iyi yönetim çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir.

2. KÜRESELLEŞMENİN BÖLGESEL BİR ARACI OLARAK BKA'LAR VE TARİHÇESİ

İktisadi ve sosyal kalkınmanın aynı ülke sınırları içerisinde farklı şekilde gerçekleşmesi nedeniyle bölgelerarası gelişmişlik farkları ortaya çıkmıştır. Küreselleşmeyle birlikte refah devletinin anlamını yitirmesi bölgesel politikalara yaklaşımı da değiştirmiştir. Yaşam standartlarının iyileştirilmesinin bir yerellik ve mekânsal düzenleme yönün olduğu öne çıkmıştır. Merkezi yönetimden bağımsız, sınırları belirli bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirip canlandırmak amacıyla yarı özerk olarak kurulan BKA'lar, merkezi politikaların yerel olarak uygulanmasını ve bölgenin iktisadi kalkınmasını gerçekleştiren araçlardır (Uzay, 2005: 45-69).

BKA'ların ortaya çıkışı ilk olarak ABD'de gelişen ve etkisi tüm dünyayı saran 1929 ekonomik buhranına kadar gitmektedir. Bu yıllarda meydana gelen ekonomik zorluklar nedeniyle ekonomik buhrandan etkilenen ülkelerde bölgesel politikalar zorunlu hale gelmiştir. Örneğin ABD'de 1929 ekonomik buhranında, diğer bölgelere göre daha çok zarar gören Tennesse Vadisi'nde 1933 yılında uygulamaya geçirilen bölgesel kalkınma stratejisi böyle bir zorunluluğun yansıması olarak BKA'lara ilk örnek oluşturur. Tennesse Valley Authority (TVA) olarak kurulan BKA bölgede sulama projelerini uygulamaya koyarak tarım, sanayi ve enerjinin üretimini arttırmış ve bölgedeki istihdamı olumlu yönde etkilemiştir (Dede, 2009). Daha sonra birçok ülke bu politikayı transfer ederek kendi sınırları içerisindeki bölgesel eşitsizliği ve ekonomik iyileşmeyi sağlamak için uygulamaya koymuştur. II. Dünya Savaşı'nın Batı Avrupa devletlerindeki yıkıcı etkisinin ardından bölgeler arası farklılıklar daha belirgin olmaya başlaması ile de ve BKA'ların Avrupa'da yaygınlaşmaya başladığı görülmüştür.

İngiltere ve Amerika'da BKA'lar kamu ve özel girişiminin bölgesel gelişmeyi ortak bir hareket dâhilinde gerçekleştirmeleri amacıyla 1960'lardan beri faaliyette olan yarı-özerk nitelikli oluşumlar iken, Japonya ve Fransa'da geri kalmış bölgelerin sorunlarına çözüm üreten, uzun süreli programları yürütmek üzere kurulmuştur. Kamu işletmeciliği anlayışının 1980'lerde yaygınlaşmasıyla ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte BKA'lar, özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlayan yönetim anlayışına paralel olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmaya büyük finansmanlar sağlayan Dünya Bankası, UNDP ve AB fonları ile tüm dünyada pek çok yeni kalkınma ajansı kurulmasına imkân verilmiş, mevcut kalkınma ajansları da zaman içinde çok önemli işlevsel ve kurumsal değişikliklere uğramışlardır.

Böylece 1990’larda kurumsal kimlikleri, finansman kaynakları, görev ve sorumlulukları ve merkezi idare, yerel idare ve uluslararası ve uluslar üstü örgütlerle ilişkileri bakımından farklı bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur (Özen, 2005: 4-5).

Sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri belirleyen ve bu çözüme yönelik projeleri destekleyen bir oluşum olan BKA’ların hedefleri, rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşması, dünya kalitesinde bir işgücünün yetiştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi, etkili kurumların oluşturulması gibi bölgesel eşitsizlikleri gidermektir. Bu amaçları gerçekleştirmek yerel gelişmeyi, yabancı sermayeyi çekmeyi, belirli uluslararası faaliyetleri yerel ve bölgesel yetkililere hizmetleri gerçekleştirmek gibi faaliyetler gösterir (Çalt, 2005). BKA’lar gösterdikleri faaliyetlere göre stratejik, genel amaçlı, sektörel ve dış yatırım şeklinde değişmektedir. Büyük ölçekte olan BKA’lar genel anlamda bu dört faaliyeti birlikte gerçekleştirir (Uzay, 2005: 74).

Genel olarak BKA’ların yürüttükleri görevleri aşağıdaki şekilde sıralanmak mümkündür (Özen, 2005: 7-8).

- Bilgi bankaları oluşturarak bölgenin altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek,
- Yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulanmasını izlemek,
- Girişimciler ve yatırımcılar için bilgi sağlamak ve teknik destek vererek yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek,
- Yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi için gerekli tanıtım çalışmaları yaparak finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak ve tavsiyelerde bulunmak,
- KOBİ’ler için finans kaynakları yaratmak, yerel, ulusal ya da uluslararası fonlar, kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak,
- Yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak
- Bölgenin ulusal ve uluslararası networklerinin geliştirilmesini sağlamak.

3. AB’NİN BÖLGESELLEŞME ARACI OLARAK BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Küreselleşmenin devletler arasındaki karşılıklı işbirliği ve bağımlılığı arttırması sonucu ulus devlet anlayışının temelini oluşturan ulusal egemenliğin iç ve dış politikaları belirleme ve uygulama kapasitesinin aşındığı düşünülmektedir. Bütün devletler kendi siyasetlerini oluştururken belirli ölçülerde de uluslararası uygulanan veya kabul gören genel politikalara göre hareket etme gereği duymaktadır. Avrupa kıtası küreselleşmenin bu gerçeğinin en fazla görüldüğü ve kendisini ise küresel çapta yeniden oluşturduğu bir kıtadır. Küreselleşmenin yanında Avrupalılaşma da artık önemli bir olgu haline gelmiştir. Artık küreselleşme yerel yani mekânsal veya bölgesel olarak kendini Avrupalılaşma olarak üretmiştir. Avrupa Birliği (AB) ile oluşan siyasal ve ekonomik birliktelik, üye ülkelerin entegrasyon sürecini ve bu sürecin getirmiş olduğu ulus üstü bir yapılanmayla aralarındaki karşılıklı bağımlılık arttırılmış ve üye devletler ile aday ülkeler ekonomik gelişmeyi bu bağımlılığın devamında görmüşlerdir. Dolayısıyla ülkelerin bölgesel kalkınma politikaları AB’nin ortak politikalarıyla birbiriyle benzeşen yani Avrupalılaşan bir duruma gelmiştir.

AB’ye üye ülkelerin kaynakların dağılımı, iklim ve coğrafi yapı farklılıkları, bölgelerin iç ve dış pazarlara olan uzaklıkları, birliğe üye devletler arasında bölgesel eşitsizliklere neden olmuştur. Birliğin bu eşitsizliği gidermeye yönelik geliştirdiği ortak politika alanı “AB Bölgesel Politikası” şeklindedir. AB Bölgesel Politikası, üye devletler açısından politik ve mali araçların tutarlı bir şekilde dağılımının sağlanması çok önemlidir. Dayanışma ve uyum temelli iki ana ilke içeren söz konusu politika, AB ortalaması altında kalan bölgelerin ve bu bölgede yaşayan insanların ekonomik ve sosyal olarak iyileşmesini amaçlamaktadır. AB bugün bölgesel politika ile bölgesel eşitsizlikleri azaltmak birliğin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşmasında yer almıştır. Bu antlaşmada bölgesel farklılıkların giderilmesine yönelik hükümler yer almış ve zaman içerisinde de günümüze dek genişlemiştir (Karaarslan, 2008: 5-6).

AB’de BKA’lar, Avrupa Birliği Bölgesel Ajansları Birliği (EURADA) adı altında toplanarak ortak bir koordinasyon gerçekleştirmektedir. Birliğin genelinde 200’den fazla BKA kurulmuştur. Son olarak EURADA, BKA’ların faaliyetlerini takip ederek AB’nin politik güncel gelişmeleriyle üyelerinin uyumlaştırılması sağlanmakta ve gerekli yardımlar verilmektedir. Fonların üyelere tahsisinde koordinasyon görevi üstlenir. EURADA’ya üye olan kalkınma ajansları, AB Komisyonun politikalarının gelişmesinde ve yönlendirilmesinde doğrudan rol oynayarak birliğin bölgesel politikasına da ekonomik kazanım sağlamaktadır (<http://www.eurada.org>).

Küreselleşmenin ve devamı olan bölgeselleşme politikalarının bir sonucu olarak, AB'nin, ulus altı faktörlere, yerel aktörlere ve bölgesel politikalara kuruluşundan itibaren önem vermektedir. Yeni bir yönetim modeli olarak son yirmi yıldır yönetim ilkesi çerçevesinde, bölgesel ve yerel ihtiyaçların ön planda olmasını amaçlayan AB; sosyal gelişmeler, insan hakları, çok kültürlülük ve ekonomik gelişme gibi dinamiklerden meydana gelen bölgesel politikalarını uygulamak için BKA'ları kullanmaktadır. Avrupa vatandaşlarının kendilerini Avrupalılık veya ulus devlet kimliğinden çok yaşadıkları kent ve bölgelerdeki kimliklerle bağdaştırmasından hareketle "Bölgeler Avrupası" deyimini ortaya atan AB, bölgeler arası gelir ve gelişmişlik dengesizlikleri; küresel ve yerel rekabetteki değişimler; AB'ye uyum sürecindeki yükümlülükler; finansal, fiziksel ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımı; çevresel duyarlılığın artması ve yerel örgütlenme kapasitesinin gelişmesi amacıyla BKA'lara özel önem vermekte ve üye ve aday ülkelerde bu ajansların kurulmasını teşvik etmektedir (Akın ve Yıldız, 2005).

Bölgeler politikasının ekonomik kalkınmaya dayalı temel ayağını oluşturan BKA'lar, Fransa, İspanya ve Belçika'da özel kanunlarla, İskoçya ve İngiltere'de hükümet kararlarıyla, Almanya, Yunanistan ve Danimarka gibi ülkelerde ise çerçeve kanunlar aracılığıyla kurulmuştur. Türkiye'de ise 2005 yılında üyelik için yapılan müzakerelerle birlik tarafından açılması istenmiştir. İlerleme raporlarında bu kalkınma kuruluşlarının hızlıca hayata geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur

4. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI (BKA)

Türkiye'de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ve bu konudaki idari reform ve gelişmeler erken cumhuriyet dönemiyle başladığını söylemek mümkündür. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu kalkınma politikaları duraksamış ve özellikle 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla tekrar planlı kalkınma dönemine girilmiştir. Türkiye bu dönemde dünyadaki iktisadi politik reform ve gelişmelere paralel olarak ulusal planlamaya girişmiştir. Dünyada özellikle II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da meydana getirdiği yıkımlar neticesinde ekonomik olarak bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için uygulanan planlı kalkınma modelleri Türkiye'de de çeşitli alanlarda görülmeye başlanmıştır.

Dünya'da 1950 yılından sonra planlı kalkınma modelleri önem kazanmasıyla devlet, ekonomik faaliyetlerde önemli görevler üstlenmiştir. Hızlı sanayileşme ve bununla birlikte görülen kentleşme, farklı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bölgesel kalkınma politikalarını gündeme getirmiştir. Sanayileşmenin olduğu yerlerde nüfusun artması ile sanayinin ülke coğrafyasında dengesiz dağılımı bölgeler arası ekonomik dengesizliğe neden olmuştur.

Bu dengesizliğin giderilmesi ve dengeli kalkınma için bölgesel planlamanın zorunluluğu anlaşılmış, bölgesel kalkınma ve dengeli kalkınma modelleri benimsenmiştir. Bu dönemde Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşmalar gereği 1958’de Bakanlık kurulmuş ve ardından Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve diğer planlama kurumları oluşturulmuştur (Karabulut, 2007: 739).

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1963 yılından itibaren hazırlanan ulusal kalkınma planlarının tümünde bölgesel kalkınmaya yönelik politikalara yer verilmiştir. 1980 yılından sonra uygulanan neo liberal politikalarla Türkiye ekonomik olarak küresel ekonomi politikalarına yakınlaşmıştır. 1990’lı yıllarda değişen iktisadi programlar çerçevesinde yurt içi kalkınma dinamiklerini harekete geçirerek bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik ilk kurumsal adımlar atılmış ve bölgesel dengesizliği gidermenin yanında Avrupa Birliği’ne katılım süreci de hızlandırılmaya çalışılmıştır. Mersin, Ege Bölgesi ve GAP GİDEM Bölgesel Kalkınma Ajansları da bu yıllarda kurulan kalkınma ajanslarıdır.

Türkiye’nin AB’ye üyelik yönündeki çalışmaları BKA’lar açısından önemlidir. Çünkü AB’nin 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin AB üyeliğine aday bir ülke olduğunu açıklamasıyla uyum çalışmaları ivme kazanmıştır. Söz konusu kararın ardından AB Konseyi 2001 yılında, Türkiye-AB Katılım Ortaklığı Belgesini onaylamış, Türkiye de “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı” (UP) kabul etmiştir. Avrupa Komisyonu 2001 yılı Ekim ayında diğer aday ülkelerden olduğu gibi Türkiye’den, UP’nin eki niteliğinde ve AB’ye üyelik yönündeki katılım öncesi mali yardımların stratejik çerçevesini oluşturan “Ön Ulusal Kalkınma Planı” (ÖUKP) hazırlamasını talep etmiştir. 2004-2006 mali yardım kapsamında AB, Türkiye’ye “bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması” için kaynak tahsis etmiştir (www.kalkinma.gov.tr).

AB’nin bölgesel kalkınma alanında, birlik müktesebatına uyum çerçevesinde Türkiye’de 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile 2006 yılında kalkınma ajansları oluşturulmuştur. Türkiye’nin bütün illerini kapsayacak şekilde 26 adet BKA kurulmuştur. “Bu ajanslar bir yönetim modeli ile kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirerek, kaynakların etkin, verimli ve yerinde kullanımını sağlamaları, bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaları beklenmektedir. Ulusal düzeyde eşgüdümü ise kapatılışına kadar DPT sağlamıştır” (Keleş, 2010: 311).

AB'nin Türkiye'den bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi için BKA'ların kurulmasını istediğini 2001'de yayınladığı ilerleme raporlarında belirtmiştir. Türkiye'de bölgesel eşitsizliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar, üyeliğe giriş noktasından temel hedef olmakla birlikte, bu konulara yönelik kapsamlı ve uzun vadeli bir stratejinin oluşturulması gerektiği de belirtilmiştir. Bu nedenle, AB standartlarıyla uyumlu bir şekilde geri kalmış bölgelerdeki temel sorunlara yönelik ve etkili ve Avrupalı bir bölgesel politika oluşturulmasına öncelik verilmesi istenmiştir. Neticede bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik alt yapı farklılıklarını azaltmayı, özel sektör yatırımları için cazip ortam oluşturmayı, insan kaynaklarını geliştirmeyi ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan daha yüksek seviyede kamu yatırımlarının da artırılması istenmiştir (www.ab.gov.tr). Tüzel kişiliğe sahip ve yasal olarak bütün görevlerinde özel hukuk kurallarına bağlı olarak çalışan BKA'ların kamu öncülüğünde değil de özel kesimin ileri gelenlerinin güdümünde, özel hukuk kurallarına göre çalıştırılacak örgütler olması, bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesi konusunda kendilerinden çok fazla bir beklentinin olmadığı düşüncesi de vardır (Keleş, 2010: 311).

5. AVRUPALILAŞMA PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE'DE BKA'LAR

AB sürecinin sonuçlarını inceleyen çalışmalarda yaygın olarak kullanılan "Avrupalılaşma" kavramı genel olarak AB entegrasyonun ya da AB kurumlarının üye ve aday devletlerin iç işlerini ve yapılarını etkilemiş sürecini ve sonuçlarını belirli politikalarla açıklamaya çalışmaktadır. Bu kavram siyasetin yönünü ve biçimini, AB siyasal ve ekonomik dinamiklerinin ulusal siyaset ve politika belirlemedeki siyasal mantığın bir anlamda kurumların değişmekte olan çevreye uyum sürecinin parçası haline geldiği süreçtir. Bir başka deyişle egemenliğin resmi olarak AB'ye devredilmesidir. Ulusal politika alanlarının artan bir şekilde AB politika belirleme mekanizmasına bağlı olduğu bir süreçtir. Bu süreç ilk olarak AB kamu politikalarının hazırlanması sürecinde belirlenen ve sonrasında üye devletlerin iç siyasal yapılarını ve politikalarının mantığına aktarılan politika paradigmalarının kurumsallaşma sürecidir. Bu durum küreselleşmenin veya AB bütünleşme sürecinin açık bir göstergesidir. Kısacası AB üye ve aday ülkelerin iç siyasal sistemlerindeki bazı alanların AB tarafından etkilenmesi halinde Avrupalılaşma kavramı kullanılmaktadır. Avrupalılaşma sürecinin üye ve aday ülkelerin ulusal kurumlarında ve idari uygulamalarında kaçınılmaz olarak bir benzeşmeyi de beraberinde getirmektedir (Kösecik, 2004: 12- 14).

Ülkelerin liberalleşme politikaları kapsamında bazı kalkınma politika ve kurumları benzer bir şekilde uygulanması da bu küresel benzeşmenin bölgesel ve somut olarak yansımasıdır. Dünya siyaseti içerisinde küreselleşmenin etkilerini somut olarak incelendiği mekânlarının başında bölgesel bütünleşmeler gelmektedir. Avrupa Birliği süreci de, bu açıdan dünyada günümüze kadar geliştirilmiş en derin ve en kapsamlı bir bölgesel bütünleşme alanı ve uygulamasıdır (Keyman, 2013: 10). Bir başka anlamda küreselleşmenin kıtasal ve bölgesel bir ölçeği olarak Avrupa Birliği karşımıza çıkmaktadır. Federatif ve birleşik devletlerden farklı olarak kendine münhasır ulus üstü bir bölgesel oluşum olan AB, ekonomik dengesizliğe ve eşitsizliğe karşı üye ve aday ülkelerin iç politikalarına müdahalede bulunmak adına BKA'ları bir araç olarak kullandığını düşünmek mümkündür.

Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine Avrupalılaştırma bağlamında bakıldığında bölgesel kalkınma anlayışı ve yaklaşımı 2000'li yıllardan sonra değişmiştir.⁴⁵ Bu değişimin etkisiyle, bölgesel ölçekte rekabet edebilirliğin artması, iyi yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi, bölgesel eşitsizliklerinin giderilmesi için kalkınma ajanslarının kurulmasını beraberinde getirmiştir. AB'ye üyelik süreci Türkiye için modern bölgesel politikalara geçiş sürecinin başat faktörü olmuştur (Aydemir ve Karakoyun, 2011: 42). Bu dönemde Türkiye'de uygulamaya çalışılan âdemi merkezileştirme politikaları ve kamu yönetimindeki idari reformlar, bölgesel düzeyde kalkınma ajansları içinde geçerliydi. AB'nin direktifiyle uygulanan idari reformlarda kalkınma ajansları bu reformların yereldeki izdüşümünü yansıtmıştır.

AB'nin Türkiye ile 2005'te yaptığı katılım müzakereleri açılımı Türkiye tarafından uygulamaya sokulan yerel yönetim reformlarıyla yanı zamana denk gelmiştir. Bu idari reformlar yerel idarelerin yetki alanını genişleterek, onlara daha fazla kaynak sağlamıştır. Yapılan reformlar, bölgelerde kalkınma ajanslarının kuruluşunu da içermektedir. Bu nedenle bu kurumsal reformları bölgeselleştirme açısından, bölgeselleştirme reformlarını ise Avrupalılaştırma bağlamında birliğin taleplerine verilen yanıtlar olarak yorumlanmaktadır

⁴ Fuat Keyman bu duruma şöyle bir açıklama getirir; "Türkiye, 1950'den son dönemlere kadar yukarı doğru federalleşen ve aşağı doğru ise bölgeselleşen ve yerelleşen dinamik bir yapı sayesinde gelişen, gelişen ve güçlenen Avrupa'nın dönüşümünün dışında kalmıştır. Fakat Türkiye'nin 1999'da adaylık statüsü alması ile başlayan Türkiye-AB ilişkilerinde derinleşme süreci 2002 yılında "koşullu evet" kararıyla devam etmiştir. Bu derinleşme süreci Türkiye'nin Avrupalılaştırma sürecini de ortaya çıkarmıştır. Bu süreci, modernleşme, demokratikleşme ve küreselleşmeyle birlikte siyasi alanın içine yerleşmiştir" (Keyman, 2013: 11). Cengiz Aktar ise Osmanlı ve onun mirasçısı olan Cumhuriyet Türkiye'sinde Avrupa veya Avrupalılaşmak devletin bekası için bir araç olarak görüldüğünü belirtmiştir (Aktar, 2003: 16).

(Massicard, 2009: 17). Bu reformların önemli bir boyutu olarak bölgesel politikaların Avrupalılaşması üzerinde çokça durulan bir konu olmaktadır. Avrupalılaşmanın kurumsal bir aracı olarak BKA'ların kurulması yerel dinamikler ve içsel potansiyel dayalı bir kalkınmanın sağlanması bu dönem içerisinde ilerleme raporlarında da belirtilmiştir.

Avrupa Birliği'nin bütünleşme sürecinde bölgesellik, ulusal etnik toplumları kontrol etmesi neo liberal politikaların uygulamalarında yönetim modelini geliştirerek ulusal hükümetlerin hareket alanlarını oldukça sınırladığı şeklinde de eleştirilmektedir. “Bu yönetim modelinin getirdiği modern araçlardan biri olan BKA'lar yerel ve bölgesel dinamikleri harekete geçirerek ulusal kalkınma için uzmanlaşmanın sağlanması da Avrupalılaşmanın bir yansıması olarak değerlendirilir” (İZKA-A, 2008: 5).

BKA'ların hükümetlerden bağımsız bir kuruluş olarak örgütlendirmeleri, yönetim ve hukuksal durumları özel kesimlerle ilişkili olmaları, yani özel hukuk normlarına tabi olmaları ve yönetim ekseninde yapılandırmaları, Avrupalılaşma politikalarının etkili bölgesel araçları olarak düşünülmektedir. Örneğin, AB normları çerçevesinde BKA'ların işleyişi için “İstatistiki Bölge Birimleri”nin (NUTS) oluşturulmasıyla alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgelerinin ve birimlerinin oluşturulması, bu çabaların görünür politikalarıdır.

Bölgesel kalkınma noktasında Türkiye’de, AB’ye uyum sürecinin bir gereği olarak “AB İstatistiki Sınıflandırmasına” (NUTS)’a uyumlu bir şekilde üç düzey halinde “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması” (İBBS) yapılmıştır. AB tarafından onaylanan bu sınıflandırma 2002 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan bu sınıflandırmanın aynı karar kapsamında bölgesel kalkınma politikalarının çerçevesinin oluşturulmasında esas alınması kararlaştırılmıştır (Aydemir ve Karakoyun, 2011: 45). AB’nin kuruluşundan bu yana temel yaklaşımlarında zengin ve fakir bölgeler arasındaki ekonomik dayanışma, üye devletlerin kendi âdemi merkezîyetçi yapılar sayesinde daha etkin bir politika haline getirilmiştir. Bölgesel kalkınma politikalarına yönelik yapısal fonlar birliğin genel bütçesinin üçte birine denk gelmektedir.

5. 1. Koşulluluk Politikası Bağlamında BKA'lar

AB kendi vizyonunu dayatmak için merkezi otoritelere birliğin bütün prensiplerini benimsetme koşulu getirirken, merkezi otoritelerde ekonomik ve idari reformlarla gayretlerini arttırmışlardır. Bu ilkelerin benimsetilerek kalkınma planlarının oluşturulması bağlamında sadece normların zorla aktarılması süreci değildir.

Sürecin Avrupalılaşıma bağlamında sürekli bir uzlaşma durumunu ortaya koyduğunu ve bu durumun siyasi koşulluluk ile reform maliyetlerinin uyum sürecindeki sağlayacağı faydalara eşit olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Bafail ve Giquel, 2009: 88). Bu anlamda Türkiye’de BKA’ların oluşturulması ve bu kalkınma politikasının devamı ve başarısı da siyasi koşulluluk politikasıyla dorudan ilgilidir.

AB, aday ülkelerden istediği gibi, Türkiye’nin de bölgesel politikalarının değişmesini istemiş ve Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi’nden sonra bazı kalkınma politikaları hızlıca hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Türkiye’nin bölgesel politikalarının AB ile uyumlaştırılması için gereken kriterler “Katılım Ortaklığı Belgeleri”nde belirtilmektedir. Türkiye’nin müzakere yürüttüğü 35 başlıktan 22 tanesi doğrudan bölgesel politikalarla ilgilidir. 2001 ve 2003 yılları Katılım Ortaklığı Belgeleri’nde, Türkiye’nin AB üyelik sürecinin hızlanması ve aday ülke olarak AB mali fonlarından yararlanabilmesi için bölgesel politika alanında yerine getirmesi gereken şartlar belirtilmiştir. Bu şartlar özetle, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesini hedefleyen ekonomik ve sosyal bir uyum politikasının geliştirilmesi, bölgesel politikalar açısından AB mevzuatına uyumun sağlanması için gerekli yasal çerçevenin oluşturulması, bölgesel kalkınma politikalarının uygulanması noktasında öncelikli kriterlerin belirlenip bölgesel gelişmenin hızlanması amacıyla yerel idari yapıların güçlendirilmesi şeklindedir (Işık vd., 2010, 12).

Bölgesel gelişme politikalarının uygulanması noktasında AB’nin Kopenhag siyasi kriterlerini öne sürmesi, birliğe tam üye olmak isteyen ülkeler gibi Türkiye açısından da zorunlu bir durumdur. Birliğin aday ülkeler gibi Türkiye’den siyasal anlamdaki beklentilerini içeren “koşulluluk politikası” ile hazırlamış olduğu mali, siyasi ve teknik destek politikalarından yararlanmasını koşulluluk esasına dayandırmıştır. AB’nin BKA’lar için Türkiye’ye vereceği destek fonları da bu esasa bağlanmıştır. Bu açıdan Türkiye hem yükümlülüğünü yerine getirmiş olacak hem de koşulluluk politika normlarını uyguladığı takdirde kazanımlar elde edecektir (Arıkan ve Kar, 2004: 380).

Koşulluluk politikası AB’nin aday ülkeler gibi Türkiye üzerinde de siyasi bir etki oluşturmak için kullandığı önemli araçlardan biridir. Çünkü koşulluluk bağlamında AB’nin Türkiye gibi aday ülkelerin kalkınmalarına sağlayacağı faydaların devam etmesi için birliğe uyum reformlarının kesintisiz bir şekilde sürdürülmesini beklemektedir. Aksine bu kalkınma desteklerinin talep eden konumunda olan Türkiye gibi aday ülkeler için kesintiye uğraması ve güvensizliğin oluşacağı öngörülmektedir (Sobacı, 2011a: 93).

5. 2. Politika Transferi Bağlamında BKA'lar

Politika transferi, ülke deneyimlerinde dersler çıkararak politikaları ödünç alama olarak nitelendirildiği gibi farklı ülkelerdeki yönetsel düzenlemeleri ve politikalarla ilgili bilgi ve tecrübenin başka bir yerde veya kurumda uygulanması sürecini belirtmektedir (Sobacı, 2011b: 196). Politika transferi, genellikle bürokratik bir birimden diğerine veya başka bir ülkenin idari biriminden diğerine olmaktadır. Bu açıdan ülkelerin kalkınması, ekonomik ve siyasal koşulların ülkelerarası işbirlikleriyle başka ülkeler tarafından öğrenilmesi son dönemlerde çokça görülmektedir (Kutlu, 2008: 125-135). Özellikle AB'nin kendi üye ülkelere transfer ettiği kamu politikalarının başarısı da birliğin kendi içerisindeki adaptasyonu içinde önemlidir. Bir bakıma birliğin üye ve aday ülkelere transfer ettiği kalkınma politikalarının başarısını beklemesi birliğin ortak politikaları açısından kayda değer önem taşımaktadır (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2004: 661-679).

AB'nin son dönemlerde Türkiye'den belirli kalkınma politikalarını takip etme ve politika transferlerine zorlama bakımından yaptığı baskılar çok açıktır. AB'nin bölgeselleşme politikaları konusundaki talepleri açısından Türk Kamu Yönetimi'nde değişimler görülmüştür. Özellikle Türkiye'nin, AB üyelik sürecindeki uyumlaştırma çabaları ile yükümlü olduğu politikaları kendi ulusal alanına transfer ederek uygulamaya koymuştur. Bu değişim Türkiye'de birçok kurumsal boyutta görüldüğü gibi özellikle bölgesel kalkınma araçlarına yansımıştır. Bölgesel eşitsizliklerinin giderilmesi için farklı ihtisas bakanlıkları kurularak bölgeselleşme ve kalkınma uygulamalarına destek hizmetleri sunulmuştur.

5449 sayılı kanunla çıkarılan BKA'lar ise politika transferinin bölgesel dengesizliğin giderilmesi adına önemli kurumsal bir gelişmedir. Türkiye'de kurulan bu BKA'lara aslında AB'nin kurumsal politika transferi olarak bakmak doğru olacaktır. Çünkü bu kurumlar AB içerisinde etkili başarılı bir yönetim kurumları olarak görülmekte ve adaylık sürecinde Türkiye'nin de bu kurumlara ihtiyacının olduğu belirtilmektedir. Merkezi idarelerden bağımsız bir idari yapıda hareket eden bu kuruluşlar, AB'nin merkezi planlama politikasının yetersiz kaldığı bölgesel planlama faaliyetleriyle kaynakların etkin kullanılarak yerel gereksinimlerin karşılanabilmesi adına önem arz etmektedir. Bu da iyi yönetim olgusu çerçevesinde yapılan değişikliklerin bölgedeki sivil ve özel sektör toplum kuruluşların da planlamaya dâhil edilmesidir. Oysaki Türkiye'nin merkezîyetçi yönetim yapısı nedeniyle DPT'nin ilk kurulduğu günden kapatılışına dek ulusal planlama tek merkezli gerçekleşmiştir. Neo-liberal politikaların AB sürecinde ülkelerin iç politikalarına transferiyle bu tutumun esnediği de görülmektedir.

SONUÇ

Küreselleşmenin farklı bir boyutu olarak AB, kendi içinde bölgesel bir kavram olarak Avrupalılaşmayı barındırmaktadır. AB ve bölgesel kalkınma politikalarını anlamak için Avrupalılaşma kavramını anlamak gerekmektedir. Bu yüzden AB bütünleşmesi süreci, AB kurumlarının üye ve aday devletlerin iç işlerini ve yapılarını, etkileyiş sürecini ve sonuçlarını belirli politikalarla Avrupalılaşma kavramıyla açıklanabilir. AB siyasal ve ekonomik dinamiklerinin ulusal siyaset ve politika belirlemedeki siyasal mantığın bir anlamda kurumların değişmekte olan çevreye uyum sürecinin parçası haline gelmesi BKA'lar için AB'nin kurumsal bir talebi olmuştur.

Türkiye'de BKA'lar, Avrupa öngörülerine uymayı hedefleyen yerel otoritelere yönelik reformlarla ilişkili yapılmış kurumsal yeniliği oluşturmaktadır. Bu ajanslar, AB'nin bölgesel politikalarının temelinde yatan ortaklık ilkelerinden ilham almaktadır. Yerel ve ulusal seviyeler arasında yeni bir seviyeyi gösteren BKA'lar amaçlarıyla bölgesel planların oluşturulması ve uygulanması için yerel aktörlerin işbirliğini sağlayarak, en iyi bir şekilde Avrupalılaşmanın gereksinimlerine yanıt vermektedirler (Massicard, 2009: 29-31). Türkiye'de BKA'ların kuruluşunda en önemli gerekçelerin başında AB dayatması vardır. AB, küreselleşme ve yapısal uyum politikaları ile ilgili araçlarından ve değişimlerden biri olarak üye ve aday ülkelerden bölgesel kalkınma planlamasının yeni bir anlayışla ele alarak BKA'ların kurulmasını istemiştir. Bu ilk kez AB'ye tam üyelik süreci içerisinde Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadeli yapılması gereken işler kapsamındadır (akt. Çalt, 2005).

Türkiye, kalkınma ajansları ile merkezde planlanan ve uygulanan bir kalkınma politikasından, kamu ve özel işbirliği çerçevesinde yerele doğru bir kalkınma politikasına doğru yönlendirilmektedir. Bununla birlikte AB bütünleşme sürecinde ortaya çıkan bölgesel ölçekli yapılar olan kalkınma ajansları günümüze dek yaygınlaştırılmış ve teşvik edilmiştir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 184-185). Bu kalkınma ajanları ile Avrupalı bir kalkınma modeli benimsenmekte ve ekonomik büyümede ulus-altı bölgelerin önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, ekonomik kalkınmanın ile ilgili yetkilerin bir bölümü yerele devredilmekte ve iyi yönetim modeliyle politik karar alma sürecine sivil toplum ve özel kesimlerde dâhil edilmektedir (Aydemir ve Karakoyun, 2011: 43). Türkiye'nin AB'ye uyum süreci öncesinde kalkınma alanında bir arayış olarak yerel ölçekte örgütlendiği görülmüştür. Sorasında ise yani uyum sürecinde ise daha çok geliştirilip sayıları artırılmıştır.

AB adaylık sürecinde Türk kamu yönetimi sistemine transfer edilen BKA'lar, iyi yönetim modeli çerçevesinde bölgesel eşitsizliğin giderilmesi için geçmiş dönemlere göre yeni bir kalkınma anlayışıyla karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin mekânsal bir kalkınma modeli olarak bu AB bölgesel politikaları, bölgelerin gelişmişliğini ve rekabet gücünü artırmakla birliğin üye ve aday ülkeleri için sosyal ve ekonomik kazanım getireceğini düşünmektedir. Türkiye'de kalkınma politikalarına yönelik değerlendirmelerde en belirgin aktör olan BKA'lar Avrupalılaşma olgusu içerisinde geliştirilmiştir. AB'ye üye olmak için gereken yeni kamu politikalarının bölgesel bir oluşumdur. Avrupalılaşma perspektifinde bakıldığında özetle iyi yönetim modeli çerçevesinde özel ve kamu kesimlerinin işbirliğiyle âdemi merkezîyetçi bir yapılanmayla, özel kişiler gibi özel hukuk normlarına tabi olması da BKA'ların bu noktadaki durumunu daha anlaşılır kılmaktadır. Avrupalılaşma olgusunun içerisinde yer alan koşullar ve politika transferi bağlamında BKA'lar hem Türkiye hem de diğer ülkeler için küreselleşmenin bölgesel bir aracı olarak karşımıza çıkarken değişen kalkınma paradigmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu noktada kalkınma ajanslarının Türkiye'deki etkinliği sorgulanırken başarısı ise ilerleyen dönemlerde daha belirgin olacaktır.

KAYNAKÇA

AKIN, Semiha, Fatih Yıldız (2005), "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türk Tarımına Etkileri", http://www.abuzmanlari.org.tr/web/docs/pdfs/makaleler/bolgesel_kalkinma_ajanslari_ve_turk_tarimina_etkileri.pdf (12.12.2015).

AKTAR, Cengiz (2003), *Avrupa Okumaları*, Kanat Kitapevi, İstanbul.

ARIKAN, Harun, Muhsin Kar (2004), "Merkezi ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliğine Ekonomik ve Politik Entegrasyonu", *Kalkınma ve Küreselleşme*, (Haz.) Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat, Bağlam Yay., İstanbul, ss. 355-392.

Avrupa Toplulukları Komisyonu, *Türkiye'nin AB'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf (14.05.2016).

AYDEMİR, Cahit ve İlhan Karakoyun (2011), *Yeni Bölgesel Kalkınma Ajansları Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği*, Ekin Yay., Bursa.

BAFOIL François, Burcu Görak Giquel (2009), “Türkiye’de Sınırşırı İşbirliği: Orta Avrupa’yla Bir Karşılaştırma”, *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği - Karabük, Valenciennes ve Katowice’nin Karşılaştırmalı Analizi*, (Der.) Ayhan Kaya ve François Bafail, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, ss. 85-103.

BERNSTEIN, Henry (2008), “Kalkınma ve Azgelişmişlik”, *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*, (Ed.) William Outhwaite, (Çev.) Melih Pekdemir, İletişim Yay., İstanbul, ss. 393-396.

ÇALT, Gökhan (2005), “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14, (12.12.2015).

DEDE, Ayşegül (2009), *AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı*, Konya Ticaret Odası Yay., Konya.

ERYILMAZ, Bilal, Aziz Tuncer (2013), “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 165-189.

<http://www.eurada.org/index.php?option=comcontentview&article&id60&Itemid71>langen (15.12.2015).

İŞİK, Nihat, Duygu Baysal, Onur Ceylan (2010), “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bir Politika Aracı Olarak Kalkınma Ajansları”, *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 1-18.

İZMİR KALKINMA AJANSI (2008), *Avrupa’da Kalkınma Ajansları*, Yayın No. İZKA-A, İzmir.

KALKINMA BAKANLIĞI, *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi*, www.kalkinma.gov.tr, pdf (16.12.2015).

KARAARSLAN, Gökçe (2008), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları*, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara.

KARABULUT, Tahsin (2007), “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kurumsal Gelişmelerle İlgili Genel Bir Değerlendirme”, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II*, (Ed.) Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, Nobel Yay., Ankara, ss. 738-761.

KELEŞ, Ruşen (2010), *Kentleşme Politikası*, İmge Yay., Ankara.

KEYMAN, E. Fuat (2013), “Türkiye’nin Yeniden İnşası - Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik”, (Der.) E. Fuat Keyman, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, ss. 1-15.

KÖSECİK, Muhammet (2004), “Avrupa Birliği Entegrasyonu ve Ulusal Kamu Yönetimleri”, *Çağdaş Kamu Yönetimleri II*, (Ed.) Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, Nobel Yay., Ankara, ss. 3-66.

KUTLU, Önder (2008), “İdari Reform Transferi: Ülkelerin Birbirlerine Kamu Politikaları Transfer Etmeleri ve Öğrenmeleri”, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, (Ed.) Asım Balcı vd., Seçkin Yay., Ankara, ss. 125-154.

MASSICARD, Elise (2009), “Türkiye’de Bölgeselleşme Süreci”, *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği - Karabük, Valenciennes ve Katowice’nin Karşılaştırmalı Analizi*, (Der.) Ayhan Kaya ve François Bafail, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, ss. 17-36.

ÖZASLAN, Metin (2005), “Küreselleşme Sürecinin Türkiye’deki Yerel Kurumsal Yapılara Yansımaları”, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I*, (Ed.) Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, Nobel Yay., Ankara, ss. 565-592.

ÖZTÜRK, Özgür, Chris de Olivier (2004), “Latin Amerika’da Kalkınma”, *Kalkınma ve Küreselleşme*, (Haz.) Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşı, Bağlam Yay., İstanbul, ss. 181-218.

SCHIMMELFENNIG, Frank, Ulrich Sedelmeier (2004), “Governance By Conditionality: EU Rule Transfer to The Candidate Countries Of Central and Eastren Europe”, *Journal of European Public Policy*, Volume: 11, Issue: 4, ss. 661-679.

SOBACI, M. Zahid (2011a), “Avrupa Birliği Koşullılığının Etkinliği Bağlamında Türkiye’de Reform Üzerine Bir Analiz”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 10, No:1, ss. 85-100.

SOBACI, M. Zahid (2011b), “Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yansıması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü”, *Sosyoekonomi Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 16, ss. 191- 210.

ŞENSES, Fikret (2004), “Neo-liberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi”, *Kalkınma ve Küreselleşme*, (Haz.) Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşı, Bağlam Yay., İstanbul, ss. 13-54.

UZAY, Nisfet (2005), *Bölgesel Gelişmişlik Farklılıklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Seçkin Yay., Ankara.